

Fråga om rätt till återbetalning av anmälningsavgiften alternativt leverans av tjänsten ett år senare när ett cykellopp ställts in på grund av rådande riktlinjer om att begränsa antalet personer vid allmänna sammankomster. Även fråga om ett avtalsvillkor, som ger arrangören rätt att behålla halva anmälningsavgiften vid extraordinära omständigheter (force majeure), är att anse som oskäligt.

Beslut 2020-06-15; 2020-05928

PH begärde att avtalet skulle hävas med återbetalning av hela det inbetalade beloppet om 1 475 kr, alternativt att tjänsten skulle levereras år 2021.

I sin anmälan till nämnden uppgav PH följande. Den 27 november 2019 beställde han via internet en biljett för deltagande i cykelloppet Vätternrundan och betalade som anmälningsavgift 1 475 kr i förväg för detta. Den 2 april 2020 begärde han återbetalning av anmälningsavgiften sedan loppet blivit inställt. Företaget har åberopat force majeure och hävdar att man enligt avtal endast betalar tillbaka 50 procent av anmälningsavgiften. Själv hävdar han att avtalet är ogiltigt eftersom force majeure inte kan ingå i ett avtal, utan är ett undantag som gäller enligt lagar. Force majeure kan inte heller anses gälla om företaget valt att boka av ett event mer än två månader innan det skulle ha ägt rum, eftersom det då inte är akut. Företaget å sin sida hänvisar till att intäkterna inte bara är avgörande för loppet i sig utan även för de cirka 70 funktionärsföreningarnas barn- och ungdomsverksamhet.

I kvittot står det "anmälan" och det saknas något om kringliggande extratjänster såsom tidningar m.m. Företaget har även sponsorer som står för intäkter, vilka borde betala.

Idrottsföreningen motsatte sig kravet.

I sitt svar till nämnden uppgav idrottsföreningen följande. Idrottsföreningen, som arrangerar bl.a. Vätternrundan, är en ideell förening och alltså inget företag eller näringsidkare. Föreningen arrangerar ett flertal cykellopp under en vecka i juni. Vid anmälan till loppet finns bl.a. följande information om villkor vid inställt arrangemang till deltagare på hemsidan: "Om loppet på grund av extraordinära omständigheter (force majeure) måste ställas in, förbehåller sig arrangören rätt att behålla halva anmälningsavgiften."

En förordning som omöjliggör arrangemangen måste anses utgöra en sådan omständighet. Även när alla rimliga åtgärder har vidtagits har inte konsekvenserna av denna extraordinära händelse kunnat undvikas.

I början av mars gick föreningen ut med information kring oron för genomförandet av arrangemang av Vätternrundans storlek. Den 16 mars gick ytterligare information ut med hänsyn till den förordning som trädde i kraft 12 mars, vilken förbjöd sammankomster med mer än 500 personer. Informationen gick ut genom pressmeddelande, nyhetsbrev till anmälda deltagare, information på sociala medier och på hemsida. I denna information lyftes bl.a. fram att föreningen tittade på olika alternativ; ett ställningstagande från organisationen om genomförande bedömdes behöva göras absolut senast den 6 april. Alternativet att flytta fram arrangemanget till början av september fick man överge, bl.a. p.g.a. mörkret. Det skulle också bl.a. kräva att 4 000 funktionärer hade möjlighet att arbeta vid en helt annan tidpunkt. Efter en

skärpning av bestämmelserna kring sammankomster till max 50 personer i slutet av mars, kom beslutet den 2 april om att ställa in 2020 års cykellopp; ett beslut som drabbar deltagare, leverantörer, sponsorer, partners, regionens näringsliv, idrottsverksamheten och inte minst de 75-talet idrottsföreningar som genom funktionärsinsatser under loppet får en ersättning som möjliggör en stor del av deras verksamhet. Arrangemanget avbokades 2 månader och 2 dagar före startdagen. Då hade ett stort arbete gjorts under ett antal månader för att få leverantörer av produkter och tjänster, sponsorer, Trafikverkets entreprenörer m.fl. att avvakta så länge det gick med sina beställningar. Ett arrangemang som tar emot cirka 90 000 personer (deltagare, medföljare, mässdeltagare och publik) är omfattande och kräver lång framförhållning.

I den information som gick ut till deltagare den 2 april återopades extraordinära omständigheter och att 50 procent av startavgiften skulle återbetalas under maj månad. Föreningen följer alltså de villkor som fanns när deltagaren gjorde anmälan. Deltagare kan flytta sin starttid till nästa år, låta de 50 procent som skulle återbetalas kvarstå tills dess och behöver då göra en inbetalning av 50 procent för sin anmälan för 2021. Villkoren med 50 procent återbetalning baseras på proportionerna mellan fasta och rörliga kostnader i föreningen och Vätternrundan. Skulle föreningen frågå de villkor som finns vid anmälan omöjliggörs arrangerandet av loppet 2021.

Föreningen erbjuder alla anmälda deltagare till cykelloppen 2020 att delta i #minvätternrundan, dvs. att köra milen för respektive lopp på sin hemort. I konceptet ingår startbevis, registrering av körda mil, diplom och medaljer samt ett antal erbjudanden, tävlingar och aktiviteter. Detta är ett kostnadsfritt och lagligt sätt att kunna genomföra lopp även 2020 och på så sätt bibehålla träning och cykling över huvud taget.

Allmänna reklamationsnämnden gjorde följande bedömning

Är idrottsföreningen i detta sammanhang att betrakta som en näringsidkare?

Nämnden får enligt sin instruktion behandla tvister mellan konsumenter och näringsidkare som härrör från ett avtal om köp av en vara, tjänst eller annan nytting (se 3 § första stycket första punkten i instruktionen). För att nämnden ska kunna pröva den nu aktuella tvisten krävs alltså att idrottsföreningen i detta sammanhang kan anses vara en näringsidkare. Enligt 2 § andra punkten i instruktionen ska med näringsidkare förstås en fysisk eller juridisk person som handlar för ändamål som har samband med den egna näringsverksamheten. Liknade definitioner av begreppet näringsidkare finns på annat håll i den konsumenträttsliga lagstiftningen, t.ex. i konsumentköplagen. Förarbetena till sådan annan lagstiftning blir därför av betydelse för att bestämma begreppet.

Av dessa förarbeten framgår bl.a. att verksamheten ska vara av ekonomisk karaktär (se prop. 2001/02:134 s. 81) och att det inte krävs att verksamheten bedrivs i vinstsyfte (se prop. 1989/90:89 s. 60). Termen näringsidkare ska enligt förarbetena ses i vidsträckt mening. Så snart mer än något enstaka uppdrag eller försäljning genomförs så ska den fysiska eller juridiska personen normalt anses vara en näringsidkare (se sistnämnda prop. s. 60). I den rättsliga litteraturen har framhållits att även ideella föreningar som säljer varor eller tjänster

omfattas av begreppet näringsidkare (se Eriksson, Nordling, Palm, Konsumentköp, En kommentar till konsumentköplagen, 2011, s. 46 f).

Idrottsföreningen har i stor omfattning sålt biljetter till Vätternrundan. Det rör sig alltså om en ekonomisk verksamhet som avser mer än någon enstaka försäljning. Huruvida verksamheten bedrivs i vinstsyfte eller inte saknar betydelse. Nämnden anser att idrottsföreningen i detta sammanhang är att betrakta som en näringsidkare. Nämnden är därför behörig att pröva tvisten mellan PH och idrottsföreningen.

Grundläggande avtalsrättsliga regler

Idrottsföreningen är i egenskap av arrangör av Vätternrundan att anse som säljare av ett idrottsevenemang och PH är att anse som köpare. Någon särskild lagstiftning som tar sikte på avtal om tillhandahållande av ett sådant idrottsarrangemang finns inte. Det är i stället allmänna avtalsrättsliga regler som ska tillämpas.

En grundläggande princip inom avtalsrätten är att avtal ska hållas. Den som har sålt en vara eller en tjänst och som sedan inte levererar den har normalt inte rätt till betalning. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2008 s. 642 framhållit att det är en grundläggande avtalsrättslig princip att den som inte erhåller en avtalad prestation inte heller är skyldig att betala för den.

Utifrån dessa allmänna regler skulle alltså idrottsföreningen vara skyldigt att till PH återbetala vad han har betalat för arrangemangsbiljetten (dvs. anmälningsavgiften).

Betydelsen av force majeure

Idrottsföreningen har åberopat force majeure som grund för att slippa återbetala. Force majeure kan enligt allmänna rättsregler åberopas som grund för att slippa betala skadestånd men inte som grund för att slippa återbetala vad en köpare har betalat för en vara eller en tjänst som inte levereras. Nämnden konstaterar därför att force majeure enligt allmänna regler inte medför att idrottsföreningen ska befrias från att återbetala vad PH betalat för biljetten.

Begränsning av återbetalningsskyldigheten genom avtalsvillkor

Det är dock inte uteslutet att en arrangör av ett idrottsevenemang genom villkor i avtalet med köparen av en biljett till arrangemanget kan begränsa sin skyldighet att göra återbetalning (jfr prop. 2013/14:15 s. 53, där det som ett exempel anges att det får avtalas att skyldigheten för näringsidkaren att återbetala vad konsumenten har betalat inte ska gälla, om en fritidsaktivitet måste ställas in på grund av vädret). Det ankommer i så fall på arrangören att visa att det finns sådana avtalsvillkor. Idrottsföreningen har i ärendet åberopat ett villkor som lyder: ”Om loppet på grund av extraordinära omständigheter (force majeure) måste ställas in, förbehåller sig arrangören rätt att behålla halva anmälningsavgiften.” I ärendet har framgått att den informationen funnits på den hemsida där anmälan till Vätternrundan gjorts av PH och att den intagit en så framträdande plats på den sidan att den måste anses ha kommit till PH:s kännedom innan han gjorde anmälan till tävlingen. Villkoret måste därför anses utgöra en del av avtalet mellan PH och idrottsföreningen.

Nämnden anser att de omständigheter som lett till att Vätternrundan 2020 behövt ställas in utgör sådana extraordinära omständigheter som nämns i det angivna avtalsvillkoret. Nämnden anser därför att avtalsvillkoret gäller för den uppkomna situationen och att det innebär att PH därför enligt avtalsvillkoret bara är berättigad att återfå halva anmälningsavgiften.

Finns det skäl att jämka avtalsvillkoret eller att lämna det utan avseende?

Det återstår dock för nämnden att pröva om avtalsvillkoret skulle kunna jämkas eller lämnas utan avseende med stöd av någon avtalsrättslig bestämmelse. I blickpunkten kommer då bestämmelserna i 36 § avtalslagen. Av dessa framgår att ett villkor i ett avtal kan jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Vid prövningen av detta ska särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Nämnden konstaterar att avtalsvillkoret innebär att idrottsföreningen och PH delar lika på risken att arrangemanget måste ställas in på grund av extraordinära omständigheter. Att en ideell förening och en deltagare i ett av föreningen anordnat idrottsarrangemang delar lika på den risken framstår enligt nämndens uppfattning inte i sig som oskäligt. Av betydelse i sammanhanget är dock också att den risk som i sammanhanget drabbar PH inte uppgår i pengar räknat till ett så stort belopp. Det är vidare av betydelse att de extraordinära omständigheterna uppkommit utan att föreningen haft någon påverkan på det. Inte heller i övrigt har det framkommit någon omständighet i ärendet som gör att avtalsvillkoret framstår som oskäligt. Nämnden anser därför att det inte finns skäl att jämka avtalsvillkoret eller att lämna det utan avseende.

Sammanfattande slutsats

Nämnden anser att PH inte har rätt att återfå mer än halva anmälningsavgiften. Hans krav om att återfå hela anmälningsavgiften ska därför avslås. Detsamma gäller hans krav om att få delta i Vätternrundan 2021 utan att behöva betala någon ytterligare anmälningsavgift.

Skiljaktig mening

Två ledamöter var skiljaktiga beträffande motiveringen från och med rubriken ”Begränsning av återbetalningsskyldigheten genom avtalsvillkor” och anförde följande:

Det råder avtalsfrihet, vilket innebär att parter har rätt att själva välja om de vill ingå avtal och hur avtalsinnehållet ska se ut. Vardera parten ansvarar för sin prestation och står därmed risken för att den inte kan utföras enligt avtalet. En viktig begränsning av avtalsfriheten är tvingande regler som hindrar parterna att med civilrättslig verkan binda sig vid ett innehåll som strider mot tvingande lag. Avtal ska därtill vara balanserade på så sätt att parterna ska få jämförbara prestationer av varandra, vilket 36 § avtalslagen ger uttryck för. Genom tillämpning av 36 § avtalslagen kan ett oskäligt avtalsvillkor jämkas trots att parterna frivilligt

har ingått avtalet. Det framgår av bestämmelsen att särskild hänsyn ska tas till konsumenter. Liknande skydd finns inte för exempelvis idrottsföreningar eller mindre näringsidkare.¹

Avtalsvillkor som vid en första anblick kan anses vara oskäligen vägas upp av andra avtalsvillkor som är fördelaktiga för konsumenten. Det finns omfattande praxis från EU-domstolen som redogör för hur bedömningar av oskäligen vägas upp av andra avtalsvillkor ska göras. EU-domstolen har i målet C-415/11 uttalat att bedömning av om ett avtalsvillkor orsakar en ”betydande obalans” mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, till nackdel för konsumenten, ska ske med beaktande av de regler som enligt den nationella rätten blir tillämpliga om parterna inte har träffat något sådant avtal. Genom att göra en sådan jämförelse kan domstolen avgöra om, och i så fall i vilken grad, avtalet försätter konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av gällande nationell rätt. När det gäller frågan om under vilka förhållanden en sådan obalans uppkommer i strid med kravet på god sed konstaterar domstolen att den nationella domstolen ska pröva huruvida en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling.

En betydande obalans kan följa av att den rättsliga ställning som konsumenten enligt nationella bestämmelser har, undergrävs på ett tillräckligt allvarligt sätt, antingen genom en begränsning av de rättigheter nämnda bestämmelser ger konsumenten, genom att konsumenten hindras från att utöva dessa rättigheter eller genom att konsumenten åläggs en ytterligare förpliktelse som inte föreskrivs i nationell rätt (C-226/12 punkt 23).

I det här fallet utgör avtalet ett standardavtal där idrottsföreningen erbjuder konsumenten ett i förväg fixerat innehåll utan möjlighet för motparten att förhandla om ändringar eller tillägg. Annat är inte visat än att konsumenten kunnat ta del av villkoren innan avtalsingåendet och att dessa blivit del av avtalet.

Högsta domstolen har bekräftat att det är en grundläggande avtalsrättslig princip att den som inte erhåller en avtalad prestation inte heller är skyldig att betala för den. Det är således vad som skulle ha gällt om inte villkoret om endast delvis återbetalning hade funnits. Villkoret försätter därmed konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av svensk rätt. Såvitt framgår av materialet som ingetts till nämnden framgår inte om det finns andra villkor som väger upp den obalans som skapas. Villkoret innebär att näringsidkaren, vilken som utgångspunkt ansvarar för sin egen prestation, övervältrar hälften av sin risk på konsumenten utan att ta på sig någon motsvarande risk för konsumentens prestation. Riskfördelningen i avtalet är därmed inte lika.

Även om idrottsföreningen inte orsakat den situation som uppstått så har inte heller konsumenten orsakat situationen. Beloppet är inte heller obetydligt. Även konsumenter kan ha drabbats hårt ekonomiskt med anledning av den pågående virusspridningen, vilket kan göra det viktigt att få tillbaka även summor som av vissa inte betraktas som så stora. Därtill har idrottsföreningen framhållit att en risk som uppstår om de inte får behålla hälften av summan

¹ Allmän avtalsrätt, JUNO version 11, s.45

är att det aktuella cykelloppet inte kan arrangeras nästa år. En sådan affärsmässig risk bör inte läggas konsumenten till last.

Frågan är dock om en näringsidkare rimligen kunnat utgå från att en konsument i en individuell förhandling hade accepterat ett sådant villkor. I sammanhanget är det viktigt att beakta vilken typ av verksamhet som idrottsföreningen bedriver och att denna är av folkhälsokaraktär. Man bör även ta hänsyn till varför konsumenter är villiga att delta i sådana cykellopp som föreningen arrangerar. I detta sammanhang är det inte uppenbart att en konsument inte hade accepterat ett sådant villkor. Även om villkoret innebär en obalans till förmån för näringsidkaren saknas det därför skäl att i det enskilda fallet jämka villkoret.

PH:s krav om återbetalning av hela anmälningsavgiften ska därför avslås. Detsamma gäller hans krav om att få delta i Vätternrundan 2021 utan att behöva betala någon ytterligare anmälningsavgift.